

Βιβλιοκρισίες Βιβλιοπαρουσιάσεις

Θάνος Λίποβατς, ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΣ
ΛΟΓΟΣ, ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΗ, ΜΟΝΟΘΕΙΣΜΟΣ,
εκδ. Πλέθρον, Αθήνα 2001, 255 σελ.

Γιάννης Σταυρακάκης

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ *Δημοκρατικός Λόγος, Ψυχανάλυση, Μονοθεϊσμός* που κυκλοφόρησε πρόσφατα από τις εκδόσεις Πλέθρον συγκεντρώνει μια σειρά κειμένων που δημοσίευσε ο Θάνος Λίποβατς τα τελευταία χρόνια (από το 1995 και μετά) σε διάφορα περιοδικά (συμπεριλαμβανομένων και των *Συγχρόνων Θεμάτων*) και συλλογικούς τόμους, με την προσθήκη και τριών ανέκδοτων κειμένων. Η θεματολογία τους ποικίλλει, συνθέτοντας ένα μωσαϊκό εκτενές και πολύπλοκο. Όμως η ικανότητα του συγγραφέα να κινείται με άνεση σε πολλά θεωρητικά επίπεδα, η συνεπής ενασχόληση με διαφορετικά πεδία του στοχασμού και της κοινωνικο-πολιτικής εμπειρίας, και η επιμονή του να θέτει με τόλμη κομβικά ερωτήματα για τα αδιέξοδα των μετα-νεωτερικών κοινωνιών και τις ηθικές και πολιτικές προτεραιότητες των σύγχρονων υποκειμένων, προσδίδουν στο βιβλίο μια ενότητα δυναμική και ζωντανή. Η κεντρική οπτική του βιβλίου είναι λοιπόν η πραγμάτευση των κοινωνικών, πολιτικών, ηθικών και μεταφυσικών συνιστωσών που σηματοδύουν την κρίση της εποχής μας. Σε ένα δεύτερο επίπεδο, το ενδιαφέρον του συγγραφέα στρέφεται υπόρρητα και στα ελληνικά αδιέξοδα, παρά το γεγονός ότι τα περισσότερα κείμενα δεν αναφέρονται άμεσα στην ελληνική εμπειρία.

Τέσσερις διακριτές ενότητες συνθέτουν το ενδιαφέρον αυτό βιβλίο. Στην πρώτη εξετάζονται συγκεκριμένες διαστάσεις του Πολιτικού: η γοητεία του σε μια υποτιθέμενη καθαρή μορφή, γοητεία φασιστικών, αντισημιτικών και άλλων ιδεολογιών, που απαιτούν συνεχή εγρήγορση και προσοχή όχι μόνο στο επίπεδο της συνειδητής καταδίκης αλλά και του χειρισμού ασυνείδητων φαντασιώσεων που υποφώσκουν σε όλους μας. Η ενότητα περιλαμβάνει και ένα κριτικό κείμενο για το έργο του Ernesto Laclau και ιδίως για τον τρόπο με τον οποίο αναδεικνύεται σε αυτό η διφορούμενη σημασία του Πολιτικού. Στην δεύτερη ενότητα, που συνδέεται στενά με την προηγούμενη, ο πολιτικός προβληματισμός του συγγραφέα επικεντρώνεται στο πεδίο της σύγχρονης δημοκρατικής θεωρίας. Εδώ η συζήτηση στρέφεται στις προκλήσεις που θέτει το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης, η αντίθεση ατομικισμός/κοινοτισμός και η κρίση της ιδεολογίας και της ουτοπίας στις σύγχρονες δημοκρατίες. Ο Λίποβατς συμπεραίνει ότι «η σχέση ηθικής και πολιτικής σήμερα δεν μπορεί να οριστεί απλά, εφόσον πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η ελλειμματική, προβληματική υφή της επιθυμίας των (διχασμένων) υποκειμένων». Κάτι τέτοιο όμως, αν και διαπερνά το δίπολο ιδεολογία/ουτοπία, δεν αποποιείται την ιδέα μιας «δικαιότερης και πιο ελεύθερης κοινωνίας». Όπως υποστηρίζεται στο τελευταίο κείμενο της ενότητας αυτής («Για μια έννοια της Κουλτούρας στη Δημο-

κρατική Αριστερά»), μια σύγχρονη και «υποψιασμένη» αριστερά οφείλει να λάβει υπόψη της ότι το αίτημα για περισσότερη δικαιοσύνη δεν προϋποθέτει φαντασιώσεις μιας τέλει κοινωνίας ούτε και την αυταπάτη της δυνατότητας οργάνωσης/προγραμματισμού της ανθρώπινης ευτυχίας.

Η τρίτη ενότητα του βιβλίου φέρνει στην επιφάνεια τις κυριότερες θεωρητικές αναφορές που καθοδηγούν τις γενικότερες αναζητήσεις του Λίποβατς και υποφώσκουν και στις προηγούμενες ενότητες. Προεξάρχουσα ανάμεσα τους η ψυχαναλυτική θεωρία στον άξονα Freud-Lacan. Εδώ ο αναγνώστης θα συναντήσει μια θεμελίωση της συμβολής της ψυχανάλυσης στην κριτική του πολιτισμού, διασαφηνίσεις του έργου του Lacan υπό το φως διάφορων κριτικών που του έχουν ασκηθεί, αλλά και αναλύσεις για την σχέση διαστροφής/επιθυμίας, ψυχαναγκασμού/ηθικού νόμου (με σημείο εκκίνησης το κείμενο του Lacan για τον Kant και τον Sade) και την ανάγκη αντίστασης στην αναγωγή του αδύνατου στο τυχαίο, όπως λαμβάνει χώρα σε πολλές μορφές μετα-μοντερνισμού. Η τελευταία ενότητα του βιβλίου περιλαμβάνει μια ομάδα κειμένων που αναπτύσσουν έναν προβληματισμό περί μονοθεϊσμού (στην ιουδαϊκή, αλλά κυρίως την χριστιανική του εκδοχή). Εδώ τίγονται ζητήματα όπως ο θρησκευτικός φανατισμός, ο ρόλος των εκκλησιών στην ενωμένη Ευρώπη, η σχέση θρησκείας-νεωτερικότητας και ο ρόλος των θρησκευτικών παραδόσεων στην δόμηση των συλλογικών ταυτοτήτων. Ξεχωρίζουν επίσης μια κατατοπιστική εισαγωγή στο έργο του Freud για τον Μωυσή και τον μονοθεϊσμό και ένα βιωματικό κείμενο-έκπληξη που τιτλοφορείται «Περί Θεού Λόγος σήμερα» και το οποίο κλείνει τον πολυσύνθετο αυτό τόμο. Με τα λόγια του ίδιου του Λίποβατς, πρόκειται για «ένα προσωπικό κείμενο, που θέλει να θέσει ορισμένα υπαρξιακά ερωτήματα και να προκαλέσει τους αναγνώστες να λάβουν θέση. Ο ευρωπαϊκός πολιτισμός έδωσε πάντα διάφορες απαντήσεις στα υπαρξιακά ερωτήματα και σήμερα χρειάζεται να το πράξει εκ νέου».

Γραμμένο στο γνώριμο ύφος του συγγραφέα, το βιβλίο δεν προσφέρεται για βιαστικές αναγνώσεις, αλλά θα ανταμείψει πολύπλευρα τον προσεκτικό αναγνώστη: τολμά και αποκαλύπτει, ασκεί κριτική και αυτοκριτική (συχνά επώδυνη αλλά απαραίτητη), θίγει θέματα-ταμπού και προτάσσει κατευθύνσεις απαιτητικές αλλά κρίσιμες στην προσπάθεια του καθενός μας να προσανατολιστεί σε έναν αντιφατικό κόσμο και στους δαιδάλους του σύγχρονου στοχασμού. Αξίζει να συζητηθεί ευρύτερα και αποτελεί σημαντική συμβολή στην ανάπτυξη ενός διαλόγου που τόσο λείπει από την ελληνική ακαδημαϊκή ζωή.